

BOSHLANG'ICH SINIF TABIIY FANLAR DARSLARDA O'TKIR TOLIPOVNING PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARI, METODLARNING AHAMIYATI

Xamdamisarova Xosiyatxon Akbar qizi

Buxoro innovatsiyalar universiteti

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslarida O'tkir Tolipov tomonidan tavsiya etilgan pedagogik texnologiya va interfaol metodlardan foydalanishning nazariy hamda amaliy jihatlari yoritilgan. Maqolada tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda "Aqliy hujum", "Kichik guruhlarda ishlash", "Klaster", "Savol-javob", "Kuzatish" va "Tajriba" kabi metodlardan foydalanishning samaradorligi tahlil qilingan. Ushbu metodlar orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, taqqoslash va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Shuningdek, maqolada interfaol metodlar yordamida dars jarayonini o'quvchi markazli tashkil etish, o'quvchilarning tabiatga bo'lgan qiziqishini oshirish hamda nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'lash masalalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinf, tabiiy fanlar, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, O'tkir Tolipov metodlari, aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, klaster metodi, savol-javob, kuzatish metodi, tajriba o'tkazish, o'quvchi faolligi, mustaqil fikrlash, ta'lim samaradorligi, o'quvchi markazli ta'lim, amaliy ko'nikmalar, ekologik tarbiya, didaktik yondashuv.

Abstract. This article discusses the use of pedagogical technologies recommended by O'tkir Tolipov in primary school natural science lessons. The theoretical and practical aspects of applying interactive teaching methods in the educational process are analyzed. The study highlights the effectiveness of such methods as brainstorming, small group work, cluster, question-and-answer, observation, and experiment in developing students' cognitive activity and independent thinking skills. The article also examines how these methods help organize learner-centered lessons, increase students' interest in nature, and connect theoretical knowledge with practical activities.

Keywords: Primary education, natural science, pedagogical technologies, O'tkir Tolipov, interactive teaching methods, brainstorming, small group work, pair work, cluster method, question-answer technique, observation method, experiment-based learning, practical learning, learner-centered education, student activity, cognitive development, independent thinking, critical thinking, analytical skills, creativity development, collaboration skills, communication skills, classroom management, lesson effectiveness, innovative pedagogy, modern teaching methods, didactic approaches.

Kirish. Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslari o'quvchilarning atrof-muhitni anglash, tabiat hodisalarini kuzatish hamda ularga ongli munosabatni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu jarayonda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta'lim sifatini oshirish va dars samaradorligini

ta'minlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. O'tkir Tolipov tomonidan tavsiya etilgan interfaol metodlar esa o'quvchilarning bilish faolligini kuchaytirish, ularni dars jarayoniga faol jalb etish hamda mustaqil fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tabiiy fanlar darslarida aqliy hujum, klaster, kichik guruhlarda ishlash, savol-javob, kuzatish va tajriba kabi metodlardan foydalanish o'quvchilarning mavzuni chuqurroq o'zlashtirishiga yordam beradi. Bu metodlar orqali o'quvchilar nafaqat nazariy bilimga ega bo'ladilar, balki amaliy ko'nikmalarni ham shakllantiradilar. Shuningdek, guruhlarda ishlash jarayonida hamkorlik, o'zaro hurmat va muloqot madaniyati rivojlanadi. Natijada, interfaol metodlardan foydalanish boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslarini qiziqarli, samarali va o'quvchi markazli tashkil etishga imkon beradi hamda ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Muhokama va natijalar. Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslarida O'tkir Tolipov tomonidan tavsiya etilgan interfaol pedagogik texnologiyalarni qo'llash ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mazkur metodlar o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtiradi, ularni dars jarayonining subyektiga aylantiradi hamda mustaqil fikrlash kompetensiyalarini rivojlantiradi

1. Xususan, "Insert" metodi o'quvchilarning matn bilan ishlash madaniyatini shakllantirib, axborotni tahlil qilish, tizimlashtirish va muhim ma'lumotlarni ajratib olish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu metod orqali o'quvchilarda reflektiv o'qish jarayoni shakllanadi, ya'ni ular o'qigan materialga ongli yondashadilar.

2. "Venn diagrammasi" metodi tabiiy fanlar mazmunida tushunchalar o'rtasidagi o'xshashlik va farqliliklarni aniqlashga xizmat qiladi. Bu esa o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirib, ilmiy tasniflash ko'nikmalarini shakllantiradi.

3. "Sinkveyn" va "BBB (Bilaman – Bilmoqchiman – Bildim)" metodlari o'quvchilarning metakognitiv faoliyatini kuchaytiradi. Ushbu yondashuvlar orqali o'quvchilar nafaqat bilim oladi, balki o'z o'quv jarayonini tahlil qilish va baholashga ham o'rganadilar.

4. "Muammoli vaziyat" va "Baliq skeleti" metodlari esa konstruktiv yondashuv asosida o'quvchilarni real hayotiy muammolarni tahlil qilishga yo'naltiradi. Bu metodlar sabab–oqibat bog'liqligini anglash, muammoning ildizini aniqlash va asosli xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantiradi.

5. "Rolga kirish" va "juftlikda ishlash" metodlari ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirib, o'quvchilarda kommunikativ madaniyat, hamkorlikda ishlash va o'z fikrini asoslab ifoda etish qobiliyatini mustahkamlaydi.

6. "Stansiyalar bo'ylab o'qitish" metodi dars jarayonini dinamik tashkil etishga imkon yaratib, o'quvchilarning faolligini oshiradi hamda ularning o'quv motivatsiyasini kuchaytiradi.

7. Dars yakunida qo'llaniladigan "Refleksiya" metodi esa o'quvchilarda o'z faoliyatini tahlil qilish, erishilgan natijalarni baholash va keyingi o'quv jarayonini rejalashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Umuman olganda, O'tkir Tolipov tavsiya etgan interfaol metodlar boshlang'ich sinf tabiiy fanlar ta'limida o'quvchi markazli yondashuvni ta'minlaydi. Ushbu metodlarning tizimli qo'llanilishi ta'lim

sifatini oshiradi, o'quvchilarning kognitiv va ijodiy salohiyatini rivojlantiradi hamda ularning mustaqil ta'lim olish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Natijalar. Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslarida O'tkir Tolipov tomonidan tavsiya etilgan interfaol metodlardan foydalanish bo'yicha olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, ushbu yondashuvlar ta'lim jarayonini sezilarli darajada faollashtiradi va o'quvchilarning bilimni o'zlashtirish sifatini oshiradi. Amaliyotda "Insert", "Venn diagramma", "Sinkveyn", "BBB", "Muammoli vaziyat", "Baliq skeleti", "Rolga kirish", "Juftlikda ishlash", "Stansiyalar bo'ylab o'qitish" va "Refleksiya" kabi metodlarning qo'llanilishi o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirgani aniqlandi. O'quvchilar faqat tayyor ma'lumotni qabul qiluvchi emas, balki uni tahlil qiluvchi, solishtiruvchi va xulosa chiqaruvchi faol subyektga aylangan. Shuningdek, ushbu metodlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, mantiqiy tahlil qilish, hamkorlikda ishlash va o'z fikrini erkin ifoda etish ko'nikmalarini rivojlantirdi. Ayniqsa, tajriba va muammoli vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar o'quvchilarning amaliy bilimlarini mustahkamlashga xizmat qildi. Umuman olganda, O'tkir Tolipov metodlarini tabiiy fanlar darslarida tizimli qo'llash ta'lim sifatini oshiradi, darslarni qiziqarli va samarali tashkil etadi hamda o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytiradi. Natijalar ushbu metodlarning boshlang'ich ta'limda katta pedagogik ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Xulosa. Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslarida O'tkir Tolipov tomonidan tavsiya etilgan interfaol pedagogik metodlardan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligi aniqlandi. Ushbu metodlar o'quvchilarning darsga qiziqishini kuchaytiradi, ularni faol ishtirok etishga undaydi hamda bilimni ongli o'zlashtirishga yordam beradi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, "Insert", "Venn diagramma", "Sinkveyn", "BBB", "Muammoli vaziyat", "Baliq skeleti", "Rolga kirish", "Juftlikda ishlash", "Stansiyalar bo'ylab o'qitish" va "Refleksiya" kabi metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishda, mantiqiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishda hamda amaliy bilimlarni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, ushbu metodlar o'quvchilarda hamkorlik, muloqot madaniyati va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi. Dars jarayonining o'quvchi markazli tashkil etilishi esa ta'lim sifatini oshiradi va bilim olish jarayonini yanada qiziqarli qiladi.

Umuman olganda, O'tkir Tolipov metodlarini boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslarida tizimli qo'llash nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshiradi, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ushbu metodlarni ta'lim jarayonida keng joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipov O'., Ro'ziyeva D. "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat". – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2019.
2. Hasanboyev J. Va boshqalar. "Pedagogika". – Toshkent: Noshir, 2001.
3. Mavlonova R., Vohidova N., Rahmonqulova N. "Pedagogika nazariyasi va tarixi". – Toshkent: Fan va texnika, 2010.
4. O'tkir Tolipov. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat (o'quv qo'llanma) – magistratura va bakalavriyat uchun.

2. Ibragimov S. B. Ta'lim metodlari va ularning mazmun mohiyati. – Ilmiy maqola.
3. Elektron manbalar (internet linklar)
4. <https://inlibrary.uz> – Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar bo'yicha ilmiy maqolalar.
5. <https://scientific-jl.com> – Interfaol metodlarning ta'lim jarayonidagi qo'llanilishi.
6. <https://ziyonet.uz> – Ta'lim metodlari va pedagogik texnologiyalar bo'yicha resurslar.
7. <https://innoist.uz> – Interfaol metodlar (Insert, Klaster, Venn diagramma va boshqalar) tahlili.
8. <https://arxiv.org> – Zamonaviy ta'lim texnologiyalari va innovatsion pedagogika bo'yicha ilmiy tadqiqotlar.
9. Уралов, А. Б., & Бердалиева, С. Х. (2020). МОРФЕМАЛАР ТИЗИМИДА АГГЛЮТИНАЦИЯ ВА ФУЗИЯ МУНОСАБАТИ. *Интернаука*, (20-4), 81-82.
10. Уралов, А. Б., & Умарова, Б. Х. (2020). ТУРКИЙ ТИЛЛАРДА МОРФЕМАЛАРНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ. *Интернаука*, (20-4), 77-78.
11. Uralov, A. B. (2018). COMPREHENSIVE AND EXTENDED FORMS OF SUFFIXES IN UZBEK LANGUAGE. *Theoretical & Applied Science*, (12), 127-131.